

Osmanlı Mürettepler Cemiyeti*

Ahmet Ali Gazel**

Öz

23 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile başlayan cemiyetleşme süreciyle birlikte birçok cemiyet ve kulüp kurulmuştur. Bunlardan biri de İstanbul'daki gazete ve matbaalarda çalışan müretteplerin kurduğu Mürettibîn-i Osmaniye Cemiyeti'dir. Cemiyet, Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra 5 kişi tarafından kurulmuş ve nizamnamesi, Cemiyetler Kanunu'nun kabul edilmesinden sonra 30 Ocak 1910 tarihinde onaylanarak resmîyet kazanmıştır. 1912 yılında nizamname değişikliğine giden Cemiyet, Birinci Dünya Savaşı yıllarında birkaç defa kapanıp açılmış ve Mütareke döneminde tekrar faaliyete geçmiştir. 28 Aralık 1922'de Cemiyetin ismi Türk Mürettibîn Cemiyeti olarak değiştirilmiştir. Türk Mürettepler Cemiyeti ise 1933 yılında Türk Mürettepler ve Matbaa İşçiler Birliği'ne dönüştürülmüştür. 1938 yılında da yaklaşık 30 yıldır aralıklarla faaliyette olan Mürettepler Cemiyeti lağvedilmiş ve yerine bütün basın işçilerinin dâhil olabileceği Matbaa İşçileri Birliği teşkil olunmuştur.

Anahtar Kelimeler

Mürettip, Müşterek Gazete, Osmanlı Mürettibîn Cemiyeti, Matbaa İşçiler Birliği, Haber Gazetesi, matbaa

* Geliş Tarihi: 04 Nisan 2015 – Kabul Tarihi: 04 Ağustos 2015

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Metin içi: (Gazel 2018: Sayfa No)

Kaynakça:Gazel, Ahmet Ali.(2018). Osmanlı Mürettepler Cemiyeti. *bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı 85: 83-112.

** Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Afyonkarahisar/Türkiye
agazel@aku.edu.tr

Kuruluşundan Mütareke Dönemi'ne Kadar Osmanlı Mürettepler Cemiyeti

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra başlayan nispi özgürlük ortamında birçok cemiyet ve kulüp kurulmuştur. Bu cemiyetlerden biri de İstanbul'da neşredilen Türkçe gazete ve matbaalarda çalışan müretteplerin (dizgicilerin) tesis ettiği Mürettibîn-i Osmaniye Cemiyeti'dir (Osmanlı Mürettepler Cemiyeti). Kuruluş süreci 2 Ağustos 1908 tarihinde tamamlanan Cemiyet, beş kişi tarafından teşkil edilmiştir. Bu beş kişi Hayrullah Hayri Bey, İbrahim Abbas Efendi, Tahir Efendi, Haydar Efendi ve Şevki Efendi'dir (TMCN 1339: 32).

Osmanlı Mürettepler Cemiyeti kurulmasından kısa bir süre sonra mürettepler ve diğer gazete çalışanları açısından önemli kazanımlar elde etmiştir. Örneğin Cemiyet, dini bayramlarda gazetelerin tatil edilmesini sağlamıştır. Bu karara *Şûra-yı Ümmet* ve *Hukuk-ı Umumiye* gibi bazı gazeteler itiraz etmiş ise de (*Şûra-yı Ümmet*, 15 Teşrinievvel 1324) Mürettepler Cemiyeti'nin bayramlarda gazetelerin tatil edilmesi konusundaki kararı teamül haline gelmiş ve daha sonraki tarihlerde de uygulanmıştır.

Bayram tatilinin halledilmesinden sonra gazetelerin haftada bir gün tatil edilmesi ve çalışanlarının en azından haftada bir gün istirahat etmeleri meselesi gündeme gelmiştir. Konu *Yeni Gazete* tarafından gündeme getirilmiştir. Gazetede, birçok sektörde olduğu gibi basında da tatil günü âdetinin oluşmadığı, hâlbuki basın çalışanlarının diğer meslek gruplarından daha çok dinlenmeye ihtiyacı olduğu belirtildikten sonra matbuat çalışanlarının da haftada bir gün istirahat edebilmesinin temenni edildiği kaydedilmiştir (*Yeni Gazete*, 1 Nisan 1326). *Yeni Gazete*'ye destek *Tanin*'den gelmiştir (*Tanin*, 2 Nisan 1326). *Yeni Gazete*'nin önerisi ve *Tanin*'in buna destek vermesi Mürettibîn Cemiyeti'ni oldukça memnun etmiş ve iki gazeteye teşekkür edilmiştir (*Tanin*, 6 Nisan 1326, Gazel 2016: 36-39). Ancak *Yeni Gazete* ve *Tanin*'in desteğine rağmen gazetelerin haftada bir gün tatili meselesi gerçekleşmemiştir.

Cemiyet 1912 yılında tüzük değişikliğine gitmiştir. Tüzük değişikliğinden iki yıl sonra başlayan Birinci Dünya Savaşı Cemiyetin hayatını olumsuz etkilemiş ve Cemiyet savaş süresince, birkaç kez kapanıp açılmıştır. *İdrak* gazetesine göre Cemiyetin dağılması ve bir daha tam olarak toparlanamaması iyi idare edilememesi yüzündendir (*İdrak*, 9 Mayıs 1335).

Osmanlı Mürettepler Cemiyeti'nin Mütareke Dönemi'nde Yeniden Faaliyete Geçmesi

Birinci Dünya Savaşı süresince bir kaç defa açılıp kapanan Cemiyet, Mütareke sonrası dördüncü defa (*İdrak*, 9 Mayıs 1335) yeniden faaliyete geçmiştir. 9 Mayıs 1919'da yeni idare heyeti seçilmiştir (*Vakit*, 10 Mayıs 1335). Ancak seçilen bu heyet uzun süre görev yapamamıştır. Zira 1919 Mayıs'ında seçilen idare heyeti *hasbel-icap* fesh olunmuş ve 1919 Eylül ayında yeni seçimler yapılmıştır. Yeni heyet yaptığı seçimde Cemiyet başkanlığına *Tercüman-ı Hakikat* gazetesi sermürettibi İbrahim Abbas Efendi'yi intihap etmiştir (*Vakit*, 13 Eylül 1335).

1919'da yeniden faaliyete geçen Mürettepler Cemiyeti ile gazete sahipleri arasında 1920 Şubat'ında ciddi bir kriz yaşanmıştır. 1920 Şubat ayında gazetelerin iki sayfaya inmesi dolayısıyla her gazeteden bir kaç mürettibin işten çıkarılması gündeme gelmiştir. Ancak bu durum karşısında mürettepler haklarını korumak için ortak hareket etmeye karar vermişler ve kimsenin işten çıkarılmamasını istemişlerdir. Taleplerinin kabul edilmemesi durumunda müretteplerin greve gidebileceklerini düşünen gazete sahipleri, müşterek olarak bir gazete çıkarmak için hazırlığa başlamıştır. Ancak gazete sahipleriyle Mürettepler Cemiyeti arasında yapılan görüşmeler olumlu sonuçlanmadığı için belirtilen gazetenin neşri gerçekleşmemiştir (Gazel 2016: 57-58).

Yine 1920 yılında, müretteplerin askerlikleri konusu gündeme gelmiştir. BMM Başkanlığı'nın 5 Ağustos 1920 tarihli Mecliste çalışan müretteplerin askerlikten muaf veya asker oldukları takdirde askerlik görevlerini matbaada yapmalarına dair tezkeresi Heyet-i Vekile tarafından görüşülmüş ve 19 Ağustos 1920'de sadece Meclis matbaasında çalışan müretteplerin askerlik hizmetini matbaada ifa etmelerine karar verilmiştir (*BCA*, 030-0-018-001-001-1-10-5). Diğer müretteplerin de askerlikten muaf tutulmasıyla ilgili olarak ise ancak 1923'te kısmi bir netice elde edilebilmiştir. Belirtilen yılda 1316-17-18 doğumlu müretteplerin askerlik hizmetlerini matbaalarda çalışmak suretiyle ifa etmelerine karar verilmiştir (*Vakit*, 14 Teşrinisani 1339).

Gazete sahipleriyle Mürettepler Cemiyeti arasında ikinci büyük kriz 1921'de çıkmıştır. Anlaşmazlık yüzünden 15 Kasım 1921'de İstanbul'da Türkçe yayınlanan sabah gazeteleri neşredilememiştir. Anlaşmazlığın sebebi mesai saatleriyle ilgilidir. Cemiyet, belirtilen tarihte akşam saat sekize kadar çalışan müretteplerin artık saat yediye kadar sekiz saat çalışacaklarına dair gazetelere

bir tezkere göndermiştir. Ancak gazete sahipleri Avrupa postalarının geç gelmesi nedeniyle, bunu kabul etmemiştir. Bunun üzerine mürettepler iş bırakmışlar ve 15 Kasım 1921'de sabah gazeteleri yayımlanamamıştır. Ancak aynı gün iki taraf anlaşmaya varmış ve ertesi gün gazeteler tekrar neşredilmeye başlamıştır (*Vakit*, 16 Teşrinisani 1337, Gazel 2016: 60-61).¹

Cemiyetin Adının Türk Mürettibin Cemiyeti Olarak Değiştirilmesi

8 Aralık 1922 tarihinde Osmanlı Mürettepler Cemiyeti'nin yıllık kongresinde idare meclisi üyeleri seçilmiştir.² Seçilen idare meclisi üyeleri yaptıkları ilk toplantıda başkanlığa Hayrullah Hayri Bey'i seçmiştir. İkinci başkanlığa *Tercüman-ı Hakikat* sermürettibi İbrahim Abbas, kitabete de *İkdam*'dan Feyzi Efendi seçilmiştir (*Vakit*, 27 Kânunuevvel 1338). Yeni idare heyetinin seçilmesinden bir kaç gün sonra toplanan kongre kararıyla Cemiyet, isim değişikliğine gitmiştir. 28 Aralık 1922'de toplanan kongre kararıyla Cemiyetin adı *Türk Mürettibin Cemiyeti* (Türk Mürettepler Cemiyeti) olarak değiştirilmiştir (TMCN 1339: 3).

Türk Mürettibin Cemiyeti 1923 yılı kongresi, 6 Temmuz Cuma günü yapılmıştır. Neticede başkanlığa eski başkan Hayrullah Hayri Bey, ikinci başkanlığa *Vakit* sermürettibi Hayri Muhtar Bey, kâtipliğe *Vakit* gazetesi müretteplerinden Selim Efendi seçilmiştir (*Vakit*, 14 Temmuz 1339).

Hayrullah Hayri Bey'in başkanlığı döneminde Cemiyet, tarihinin en önemli ve çok ses getiren grevine imza atmıştır. Gazetelerde çalışan müretteplerin çalışma saatlerinden ve aldığı ücretlerden memnun olmayan Türk Mürettibin Cemiyeti, 2 Eylül 1923'te mesai saatlerinin yeniden düzenlenmesi için gazete sahiplerine yaptığı başvurudan sonuç alamayınca, İstanbul gazetelerinde çalışan mürettepler 6 Eylül 1923 Perşembe günü saat dörtte greve gitmiştir. Müretteplerin greve gitmesi üzerine İstanbul'da bulunan sekiz gazete sahibi bir araya gelerek grevin ertesi günü yani 7 Eylül 1923'te *Müşterek Gazete* adı altında ortaklaşa bir gazete çıkarmışlardır. Bu sekiz gazete *İkdam*, *Akşam*, *İleri*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Tevhid-i Efkâr*, *Tanin*, *Vatan ve Vakit*'ti. Dizgi işinden en iyi anlayan Ebüzziya Velid'in idaresinde tertip edilen *Müşterek Gazete*, Tanin Matbaası'nda basılmıştır.

Gazetecilerin ortaklaşa bir gazete çıkararak müretteplere karşı dayanışma içine girmeleri üzerine, Türk Mürettepler Cemiyeti de mürettepleri savunmak için harekete geçmiş ve bunun için 1908'de yarı Arapça yarı Türkçe neşredil-

miş olan *El-Adl* gazetesini kullanmışlardır. Ancak bu gazeteyi sadece bir gün kullanmışlar ve *El-Adl* yerine, yayın organı haline getirdikleri *Haber* gazetesini yayımlamayı tercih etmişlerdir. 8 Eylül 1923 tarihinden itibaren Türk Mürettibîn Cemiyeti *Haber* gazetesini yayın organı haline getirmiş ve grev süresince hatta grev sonrası bu gazeteyi neşretmiştir (Gazel 2016: 67-100).

Müretteplerin 6 Eylül 1923'te iş bırakması sonrası sekiz gazete sahibinin çıkardığı *Müşterek Gazete* ile Cemiyetin neşrettiği *Haber* gazetesini arasında grev süresinde oldukça yoğun bir tartışma yaşanmıştır. Her iki taraf da ellerindeki yayın organlarını kullanarak kamuoyuna haklılıklarını ispat etmeye çalışmışlardır.

Yapılan görüşmeler sonrası 20 Eylül 1923'te anlaşma sağlanmıştır. *Müşterek Gazete*'de duyurulan açıklamada, meselenin iyi niyet ve fedakârlıklarla çözüldüğü, 21 Eylül'de akşam gazetelerinin, 22 Eylül'den itibaren de sabah gazetelerinin neşredilmeye başlayacağı ifade edilmiştir (*Müşterek Gazete*, 21 Eylül 1339, Gazel 2016: 253). Üzerinde anlaşılan maddeler şöyledir:

- Saat-ı mesai dörtten dokuz kadardır.
- Gece nöbetçilerine dokuzdan saat bire kadar nihayet iki sütun yazı dizmeleri şartıyla 150'şer kuruş yevmiye verilecektir.
- Müretteplere üç yevmiye miktarı teberru ve üç yevmiye miktarı avans ita edilecektir.
- Hastaların hastalıkları müddetince nüsf-ı yevmiye verilecektir.
- Nöbetçilerin esbab-ı istirahatleri temin edilecektir.
- Gazetelerin ahval-i maliyesinde salah hâsıl olduğu takdirde vaat edildiği vecihle umuma zam icra olunacaktır.
- Her gazete heyet-i tahririyesini aynen istihdam edecektir (*Haber*, 23 Eylül 1339, Gazel 2016: 259).

16 Kasım 1923'te yapılan kongrede çoğunluk sağlanamayınca toplantı 23 Kasım'a ertelenmiştir (*Tevhid-i Efkâr*, 19 Teşrinisani 1339). Belirtilen tarihte yapılan kongrede idare meclisi üyeleri belirlenmiştir.³ 30 Kasım 1923 tarihinde ise meclis üyeleri yaptığı toplantıda başkanlığa Hayrullah Hayri Bey'i, ikinci başkanlığa Bahriye Matbaası sermürettibi Esad Efendi'yi intihap etmiştir (*Vakit*, 1 Kânunuevvel 1339).

Türk Mürettibîn Cemiyeti'nin 1924 yılı kongresinin 19 Aralık 1924'te saat 13.00'te yapılmasına karar verilmiştir. Gündemde idare heyeti raporu, bilançonun tetkiki ve yeni idare heyeti seçiminin yer aldığı duyurulmuştur

(*Vakit*, 17 Kânunuevvel 1340). Belirtilen tarihte toplanan mürettepler, eski idare heyetinin verdiği bir senelik mesai raporunun tetkik ve münakaşasının uzun müddet devam etmesinden ve vaktin geç olmasından dolayı kongrenin bir sonraki Cuma günü saat 13.00'e ertelenmesine karar vermişlerdir (*Vakit*, 20 Kânunuevvel 1340). 26 Aralık 1924'te yapılan toplantıda yeni idare heyeti seçilmiştir.⁴ Ancak bu yönetim fazla görev yapamamıştır. Zira aralarındaki anlaşmazlıktan dolayı on bir üyenin dokuzu istifa etmiştir. İki kişi istifa etmemiş olmasına rağmen nizamname gereğince idare heyeti *mef-suh* addedilmiştir. Sonuçta müşavere heyetince 9 Ocak 1925 tarihinde seçimlerin yenilenmesine karar verilmiştir (*Vakit*, 5 Kânunusani 1341).⁵ Yeni seçilen idare heyeti 16 Ocak 1925 tarihindeki ilk toplantısında başkanlığa Hayrullah Hayri Bey'i, ikinci başkanlığa Yeni Matbaa sermürettibi Esat Efendi'yi intihap etmiştir (*Vakit*, 17 Kânunusani 1341).

Ancak 9 Ocak 1925'te seçilen idare heyetinden bir kısmının müstafi addedilmesi üzerine seçimlerin tekrar yenilenmesine karar verilmiş ve 26 Ekim 1925'te Cemiyet merkezinde yeni idare heyeti belirlenmiştir.⁶ Yeni seçilen idare heyeti üyeleri 28 Ekim 1925'te yaptığı ilk toplantıda, Cemiyet başkanlığına *Son Saat* sermürettibi Selim, ikinci başkanlığa Amedi Matbaası sermürettibi Ahmet, kâtipliğe *Son Saat* müretteplerinden Kâmil ve kasadarlığa da *Son Saat* müretteplerinden Süleyman Efendileri seçmişlerdir (*Vakit*, 29 Teşrinievvel 1341).

1926 yılı kongresinin ise 10 Aralık Cuma günü saat 13.30'da Cemiyet merkezinde yapılmasına karar verilmiştir (*İleri*, 5 Kânunuevvel 1926). Belirtilen tarihte yapılan kongrede idare heyeti intihabına başlanılmış ise de hava muhalefeti dolayısıyla çoğunluk kalmadığından seçimin tamamlanması mecburen Salı gününe ertelenmiştir (*Vakit*, 11 Kânunuevvel 1926). Neticede 14 Aralık'ta yeni idare heyeti üyeleri seçilmiştir.⁷ Yeni seçilen idare heyeti üyeleri 16 Aralık 1926'da başkanlığa *Son Saat* sermürettibi Selim, ikinci başkanlığa Cemiyet kurucularından Hayrullah Hayri, kâtipliğe *Son Saat* müretteplerinden Kâmil, kasadarlığa *Yeni Ses* ikinci sermürettibi Süleyman Efendileri intihap etmişlerdir (*Vakit*, 17 Kânunuevvel 1926).

1926 yılında seçilen idare heyeti üyelerinden bir kısmının istifa etmesi üzerine yeni idare heyeti üyelerini seçmek üzere 19 Ağustos 1927 Cuma günü saat 13.30'da Tramvay Caddesi'nde bulunan eski Park Gazinosu'nda bir ictima-ı umumi yapılmasına karar verilmiştir. Ancak ekseriyet sağlanmadığı

için toplantı 26 Ağustos'a ertelenmiştir. Belirtilen tarihte yeni idare heyeti üyeleri seçilmiştir. Yeni üyeler ve aldıkları oylar şöyledir: *Son Saat*'ten Kâmil Efendi-(120), *Cumhuriyet*'ten Süleyman Efendi-(113), *Vakit*'ten Kâzım Efendi-(107), Reis-i sabık Hayri Bey-(98), *Cumhuriyet*'ten Latif Efendi-(84), *Son Saat*'ten Ahmet Efendi-(81), *Vakit*'ten Nasuhi Efendi-(73), *Milliyet*'ten Mahmut Celaleddin Efendi-(69), *Son Saat*'ten Saim Efendi-(68), *Cumhuriyet*'ten Sabri Efendi-(56), Devlet Matbaası'ndan Tevfik Efendi-(56) (*Vakit*, 27 Ağustos 1927). Yeni seçilen idare heyeti 2 Eylül 1927'de yaptığı toplantıda riyasete eski başkan Hayrullah Hayri, ikinci başkanlığa da *Son Saat* müretteplerinden Saim Efendi'yi intihap etmişlerdir. (*Vakit*, 3 Eylül 1927).

Hayrullah Hayri Bey yönetimindeki Cemiyet, harf devrimi yapılmadan önce Latin harfleriyle ilgili hazırlıklar yapmaya başlamıştır. Türk Mürettepler Cemiyeti, harf devrimi için tetkik komisyonu kurulduğu sırada üyelerine Latin harflerini öğretmek için kurslar açmıştır. (*Cumhuriyet*, 16 Haziran 1967).

1928 yılı kongresi 14 Eylül 1928'de yapılmıştır.⁸ 1931 yılı kongresinin 23 Ocak 1931 Cuma günü (*Cumhuriyet*, 20 Kânunusani 1931), 1932 yılı sene başı seçimlerinin ise 30 Aralık 1932'de Cemiyet merkezinde yapılmasına karar verilmiştir (*Cumhuriyet*, 29 Aralık 1932).

Türk Mürettepler ve Matbaa İşçiler Birliği'nin Kurulması

İstanbul Türk Mürettepler Cemiyeti'nin 1933 yılı kongresinde yapılan seçimde başkanlığa Cemal Bey, ikinci başkanlığa Hamit Bey, kâtipliğe Faik Bey ve kasadarlığa ise Mustafa Bey intihap edilmiştir. Ayrıca bu kongrede çok önemli bir karar alınarak Cemiyetin, Türk Mürettepler Cemiyeti şeklindeki unvanının *Türk Mürettepler ve Matbaa İşçiler Birliği* olarak değiştirilmesine ve nizamnamenin de buna uygun olarak tashihine karar verilmiştir (*Cumhuriyet*, 5 Kânunusani 1933).

1934 senesi yıllık kongresi ise 12 Ocak 1934'te Vilayet karşısındaki Cemiyet merkezinde yapılmıştır. Kongrede Cemiyetin bir senelik faaliyet raporu okunmuş ve daha sonra yeni idare heyeti seçimi yapılmıştır (*Cumhuriyet*, 13 Kânunusani 1934). 21 Ocak 1934'te yapılan toplantıda ise başkanlığa Cemal (Dönmez) Bey, ikinci başkanlığa Nasuhi Bey, kâtipliğe Necdet Bey ve kasadarlığa da Saim Bey seçilmiştir (*Cumhuriyet*, 22 Kânunusani 1934).

25 Nisan 1937'de Eminönü Halkevi'nde saat 13.00'te olağanüstü toplantı yapılmasına karar verilmiştir. Müzakere olunacak meseleler şunlardır: Heyet-i idarenin tebliği, Cemiyet nizamnamesinin ıslahı veyahut yeni bir nizamname yapılması için idare heyetine müşavirler tayini, lüzum görülürse yeni idare heyeti seçimi (*Cumhuriyet*, 22 Nisan 1937).

Matbaa İşçileri Birliği'nin Kurulması

1938 yılında yaklaşık 30 senedir aralıklarla faaliyette olan Mürettepler Cemiyeti lağvedilmiştir. Cemiyet tarafından 14 Nisan 1938'de gazetelere verilen ilanda, kongrede bütün matbaa işçilerini ilgilendiren önemli meselelerin konuşulacağı belirtildikten sonra, bütün matbaa işçilerinin hukukunu müdafaa edecek yeni nizamname projesinin müzakere edileceği, bu nedenle bütün matbaa işçilerinin 17 Nisan 1938 Pazar günü saat 13.00'te Eminönü Halkevi salonunda hazır bulunmaları istenmiştir (*Cumhuriyet*, 14 Nisan 1938, Gazel 2016: 47). Ancak Paskalya nedeniyle gayrimüslim işçilerin katılamayacağını bildirmeleri üzerine kongrenin 15 Mayıs 1938 Pazar günü saat 14.00'te yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca toplantıda mürettip, makinist, mücellit, çinkongraf ve bilumum matbaa işçilerinin hazır bulunmaları istenmiştir (*Cumhuriyet*, 13 Mayıs 1938). 15 Mayıs'ta yapılan kongrenin başkanlığını Etem Bey yapmıştır. Gündemin müzakeresine geçilerek yeni nizamname okunmuş ve uzun münakaşalardan sonra kabul edilmiştir. Yeni nizamnameye göre o ana kadar yalnız müretteplerden oluşan Mürettepler Cemiyeti lağvedilecek ve yerine bütün basın çalışanlarının da yer alacağı bir *Matbaa İşçileri Birliği* teşkil olunacaktır. İntihap neticesinde idare heyeti şu şekilde belirlenmiştir: A. Münir Dizer, Etem Onan, Selim Tanyeli, Boğos, A. Mehmet, Ali, Sırrı Demirkan, Şeref, Nihat, Mehmet Dizman, Saim Pakker (mürettip), Aziz, Vedat (makinist), Halit, Hikmet (mücellit) (*Cumhuriyet*, 16 Mayıs 1938, Gazel 2016: 48).

Böylece 1908'de kurulan ve Birinci Dünya Savaşı sırasında kısa süreliğine kapanan Mürettepler Cemiyeti 30 yıl sonra lağvedilerek bütün matbaa işçilerinin dâhil olduğu bir örgüte dönüşmüştür.

Türk Mürettepler Cemiyeti yerine kurulan Matbaa İşçileri Birliği çok uzun devam etmemiş ve 14 Mayıs 1939 tarihinde yapılan ilk kongrede Matbaa İşçileri Birliği ismi *Türk Matbuat Teknisyenleri Birliği* olarak değiştirilmiştir. 1947 yılında Türk Matbuat Teknisyenleri Birliği ismi de değiştirilmiştir.

5018 sayılı Sendikalar Kanunu'na intibak ederek *Türk Matbuat Teknisyenleri Birliği*, 7 Ağustos 1947 tarihinde *İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası* adını almıştır. Sendikanın adı 2 Kasım 1963'te ise *Basın-İş* (Türkiye Basın Yayın Matbaa Çalışanları Sendikası) olarak değiştirilmiştir (Gazel 2016: 48-49). Hâlen de bu isimle faaliyetlerine devam etmektedir.

Cemiyetin Yayın Organları

Mürettepler Cemiyeti'nin tespit edilebildiği kadarıyla 1922 yılına kadar bir yayın organı olmamıştır. İlk yayın organı *Bugün* gazetesidir. *Mürettibîn-i Osmaniye Cemiyeti'nin Naşir-i Efkârıdır* ibaresinin yer aldığı gazetenin ilk sayısı 18 Temmuz 1922'de yayımlanmıştır. Gazetenin idaresinin Bâb-ı Âli karşısında Mürettibîn-i Osmaniye Cemiyeti İdarehanesi olduğu belirtilmiştir. *İşçilik ve amele hayatına dair asara sahifelerimiz açıktır* denilerek gazetenin bütün işçilere açık olduğu ifade edilmiştir.

Bugün'ün ilk sayısında *Şimdilik ayda bir neşrolunur fennî, ictimai, iktisadi musavver gazetedir* denilerek gazetenin ayda bir çıkacağı açıklanmıştır. Ancak 2. sayı iki ay sonra 6 Eylül 1922'de neşredilmiştir. Yapılan taramalarda gazetenin başka nüshasına rastlanamamıştır.

Müretteplerin 1923 grevi sonrası gazete sahipleri *Müşterek Gazete*'yi çıkarınca, Cemiyet de 1908'de neşre başlayan ve Arapça-Türkçe yayın yapan *El-Adl* gazetesini kullanmıştır. Ancak Cemiyetin bu gazeteyi sadece bir sayı için kullandığı anlaşılmaktadır. Zira Cemiyet 8 Eylül 1923 tarihinden itibaren *Haber* gazetesini resmi yayın organı haline getirmiştir.

Grev gazetesi olarak ilk sayısı 8 Eylül 1923'te neşredilen *Haber*'in, önce normal bir gazeteye dönüştürülmesine, 17 Eylül 1923 tarihinde ise sürekli olarak çıkarılmasına karar verilmiştir. Gazetede, *Türk Mürettibîn Cemiyeti'nin naşir-i efkârı ve bütün işçi kardeşlerimizin müdafî-i hukuku* ibaresi yer almaktadır. Gazete grevden sonra da çıkmaya devam etmiştir. Tespit edilebilen son sayısı 29 Eylül 1923 tarihlidir (Gazel 2016: 50-52).

Türk Mürettepler Cemiyeti'nin Nizamnamesi

1908 yılında kurulan Mürettepler Cemiyeti'nin hazırlanan nizamnamesi tasdik için Dâhiliye Nezareti'ne sunulmuştur. Dâhiliye Nezareti de 22 Ekim 1908'de konuyu Şûra-yı Devlet'e havale etmiştir (*BOA, DH.MKT*: 2637-73). Ancak Şûra-yı Devlet, Dâhiliye Nezareti'ne verdiği 15 Kasım

1908 tarihli cevapta, kanun olmadıkça nizamnamenin tasdik edilemeyeceğini bildirmiştir (*BOA, BEO: 3435/257552*). Dolayısıyla nizamnamenin tasdiki için cemiyetler kanununun çıkması beklenmiştir. Nitekim Cemiyetler Kanunu'nun 16 Ağustos 1909 tarihinde yasallaşması sonrası Osmanlı Mürettepler Cemiyeti'nin nizamnamesi 30 Ocak 1910'da tasdik edilmiştir (TMCN 1927: 2).

1910 yılında tasdik edilen nizamname 21 Temmuz 1912 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır. Bu tarihten sonra yeni bir nizamname kabul edilmiş ve 1912 yılında yayımlanmıştır (TMCN 1339: 1). Ancak şu an için bu nizamname mevcut değildir. 1922 yılında Cemiyetin adı Türk Mürettibîn Cemiyeti olarak değiştirilince 1912'de kabul edilen nizamname de buna göre tashih edilmiştir. Şu an için elimizde 1922 yılı değişikliği sonrası tashih edilen Türk Mürettibîn Cemiyeti Nizamnamesinin 1923 ve 1927 yıllarında yayımlanan nüshaları bulunmaktadır. 1923 tarihli nizamname 111 maddeden oluşmaktadır. Nizamname şöyledir:

Türk Mürettibîn Cemiyeti Nizamnamesi

Cemiyetin Vech-i Tesmiyesi

1.Madde: Dersaadet'te lisan-ı Türki üzere icra-yı sanat eden bil-umum müretteplerin ittifak ve ittihadıyla ve Cemiyetler Kanunu mucibince hükümet-i seniyyenin 84 numaralı ve 17 Kânunusani sene 325 tarihli tasdiki tahtında olarak teşekkül eden (Mürettibîn-i Osmaniye) cemiyetin unvanı 28 Kânunuevvel sene 1338 tarihinde inikad eden kongre kararıyla Türk Mürettibîn Cemiyeti tesmiye olunmuştur.

Birinci Fasl

Cemiyetin Maksad-ı Teşekkül ve Mesleği

2.Madde: Türk Mürettibîn Cemiyeti'nin maksadı; sanat-ı tıbâatin ruhu ve bir cüz-i mühimmi mesabesinde bulunan bil-cümle müretteplerin bir halet-i mükemmele-i ittihadıyede amilleri buldukları sanatın müteaddileriyle ictihadat-ı iktisadiyede bulunarak efradının kâffesinin hukukunu mütesaviyen muhafaza ve menafi-i maddiye ve maneviyesini vikaye etmek ve sanatın dahi terakki ve tealisi hususunda ibraz-ı faaliyet eylemekle beraber cemiyet efradının işbu nizamnameye tayin ve şimdilik tahdid edilen ihtiyacatının teshil-i istihsaline çalışmaktır.

İş bu maksadın husulünü temin için; Cemiyet efradı yekdiğeri hukukuna riayet etmekle mükellef olmak şartıyla vezaifi ber-vech-i âtî mevaddan ibaret olarak tayin olunur.

3.Madde: Her bir ferdin ücret-i yevmiyesi iktidarı nisbetinde takdir ve tayin edilecek ve bu da cemiyetin kararı vechile her sınıf efradın usta başları veya cemiyetin vekilleri olan zevat derece-i iktidarını, ona verilmesi lazım gelen ücreti ve matbaa dâhilinde riayeti icap eden her türlü usul ve şeraiti tebliğ edecektir.

4.Madde: Cemiyet, müretteplerin yevmiyelerini şerait-i hayatiyenin tahavvülü nisbetinde tezyid ve tenkisi suretiyle tayinini daima nazar-ı dikkatte bulunduracaktır.

5.Madde: Müddet-i iştiğal: Kitap ve gündüz gazeteleri için teneffüs ve taam tatili olan bir saat dâhil olduğu halde gündüz dokuz saat olup gece çalışmak icap ettiği takdirde beş saati bir yevmiye itibar olunacak ve gece beş saatten fazla çalışıldığı surette ikinci gece yevmiyesi üç buçuk saat hesabıyla ücret alınacaktır.

Gece çalışan gazete matbaaları ise üç saat yazı dağıtmak ve ezani akşam saat dokuzda müsvedde tertibine mübaşeret edip beş saat ve evvelce mukarrer olan miktarda tertip etmek kaideden olup yoksa ahval-i fevkalade-i siyasiye-i hariciye ve dâhiliye veya Meclis-i Mebusan'ın gece ictimaları müstesna olmak üzere la-aletta'yın bir gazetelik yazıdan fazla tertip etmek veya müsveddesizlik sebebi ile bir iki saat -iş arası-beyhude boş oturup gecenin geç vakitlerine ve hatta sabahlara kadar matbaalarda çalışmak gibi gazete müretteplerinin fevkalade mağduriyetlerini ve sıhhatlerinin ihlalini mucip olan hallerin men'ine cemiyet var kuvvetiyle sarf-ı mesai edecektir.

6.Madde: Mürettibinin istihkakı olan haftalığın hafta nihayetinde tamamen ve muntazaman ahzı temin edilecektir.

7.Madde: Mevcut yevmi gazeteler (şimdilik) müstesna olmak üzere haftada behemehâl bir gün (Cuma) ve eyyam-ı mübarekede ve milliyede yevmi gazeteler dâhil olduğu halde bil-umum gazete ve matbaaların tatili adet-i müstahsenesi ikame olunacaktır.

8.Madde: İş başına götürü iş alıp çalışmak usulünden şimdilik mümkün mertebe hazer edilip atide katiyen ref edilecektir.

9.Madde: Bir matbaada işçilik ederken başka bir iş alıp arkadaşlarını ehven fiyatla işgal ederek o işten avaid çıkarmak veyahut hariçte işsiz

efrad bulunduğu halde diğer bir matbaada ayrıca üzerine iş almak gibi ahvale müdahale ile katiyen men'i cihetine gidilecektir.

10.Madde: İşsiz kalan efrada iş bulmaya gayret edilecektir ancak işsiz bulunan efrad evvelce cemiyetin defter-i mahsusasında mukayyed bulunduğu gibi ahkâmını da kabul etmiş bulunmak şarttır.

11.Madde: İş bulunması mümkün olmadığı takdirde veya bila-sebep matbaacı tarafından terhis edilmesi veyahut matbaa kapanması vesaire gibi halat zuhurunda işsiz kalanlara servet-i mevcudesi nisbetinde muavenet-i nakdiyede bulunacaktır.

12.Madde: Lüzum-ı takdirde (yani gadri mucip ahval ve cemiyetin nizamname-i esasiyesi ve mukarreratı hilafında bir hal zuhurunda) Tatil-i Eşgal Kanunu'nda umuma müteallik hizmet ifa eden müessesattan ma'dud olmadığımızdan doğrudan doğruya tatil-i eşgal etmek ve tatil-i eşgal edenlere muavenet-i nakdiyede bulunmak hususları taht-ı temine alınacaktır.

13.Madde: Bir matbaaya mürettep ve keza mürettibe iş lazım olduğu takdirde veya matbaa sahib-i imtiyazı işçi talep eylediği ve keza mürettep de herhangi matbaada olursa olsun iş bulunduğu zaman cemiyete müracaatla ihbar etmesi usul-ı ittihaz kılınacaktır.

14.Madde: Matbaa sahibi veya işbaşı müretteplerinden birini terhis etmek isterse sebep-i terhisini bir hafta evvel haber verecek ve mürettep dahi aynı usule riayet ve bu usule riayet etmeyen taraf bir haftalık ücreti diğer tarafa tedavi eyleyecektir.

15.Madde: Gadrini mucip hallere maruz kalan efrada ve cemiyetin mukarreratı haricinde olarak mağdur olanlara icap eden muavenet ifa olunacağı gibi bu hususta kanunen iktiza eden esbaba tevessül olunarak ait olduğu makamata müracaat ve vaki olan haksızlığın ref'i çaresine tevessül olunacaktır.

16.Madde: Efrad beyninde zuhur edecek ihtilafat-ı hukukiye-i cüziyeyi cemiyet azaları arkadaşlık namına hakem suretiyle hal ü fasl edecek ve bunu kabul etmeyen efradın sair ihtilafatı nazar-ı itibara alınmayacak; şu kadar var ki müstelzim-i mücazat olan ihtilafat ait olduğu muhakeme raci' olup mahkemece yalnız efrada lazım olan vesait ve muavenet-i hukukiye diriğ edilmeyecektir.

17.Madde: Matbaa sahib-i imtiyazları ile mürettepler beyninde vuku bulacak her nevi ihtilafat tarafeynin müntahibi zevat tarafından sulhen tesviye olunacaktır.

18.Madde: Matbaa ve gazete sahib-i imtiyazları işçilere karşı etvar ve vaziyet-i tahakkümanede bulunamayacağı gibi mürettepler de sahib-i imtiyazlara karşı etvar-ı serkeşanede bulunmayıp tarafeyn adab-ı muşerete layık etvarda ve yekdiğere hürmet ve itaatte bulunmasına itina eyleyecektir.

19.Madde: Matbaanın ve çalışılan mahallin kavaid-i sıhhiyeye muatabakatına ve işçilerinin sıhhatinin muhafazasına dikkat ederek matbaacılar bu hususta ihtaratta bulunacak *mesela, rutubetli ve karanlık mahzen ve tavan arası gibi mahallerde çalıştırılmaması ve matbaanın temiz ve aydınlık ve yazın hararetinden ve kışın bürudetinden masun ve mutedil bir halde bulunması gibi* ve iş bu ihtarat sahib-i imtiyazlarca mesmu olmadığı takdirde ait olduğu makamat-ı resmîye-i sıhhiyeye müracaat ve bundan da bir semere hâsıl olmadığı takdirde o matbaada çalışmaktan imtina olunacaktır.

20.Madde: Müretteplerin sanatları icabı çalışırken elleriyle kurşun ve antimuvan gibi semum-ı mühlike mahlutandan ibaret olan hurufat ile daima temasta bulunmalarından veyahut hurufatın mürur-ı zamanla aşınarak kasalar derununda kalan gubar rakikalarını teneffüs etmeleriyle tesemmüm-i müzmine ve bunun neticesi zafiyet-i bünyeye duçar olmalarından ve hatta bir çoklarının hayatlarını tehlikeye maruz bulunmasından dolayı bu hususta ittihazı lazım gelen tedabir-i fenniye-i sıhhiye hakkında mütehassisinden ahz-ı malumat ile ol-vecihle hareket olunması için vesayada bulunulacaktır.

21.Madde: Sinn-i dun olanların hıfzıssıhha nokta-i nazarınca işçiliği kabul edilmeyecek ve çırakların müddet-i iştigalleri dahi tahfif olunacaktır.

22.Madde: Efraddan birine emr-i hakk vaki olur ise masarif-i techiziye ve tedfiniyesine medar olmak üzere mukannen olarak üç yüz kuruş cemiyet sandığından ianeten ita ve terk eylemiş olduğu yetimlerinin terbiye ve tahsili için mâh-be-mâh otuz kuruş sandıktan tediye olunacaktır.

23.Madde: Hizmet-i askeriyede olup muhtac-ı muavenet olduğu tahakkuk eden cemiyet efradına -sermayenin müsaadesine ve kendisinin

cemiyete derece-i sadakat ve merbutiyetine göre- muavenet-i nakdi- yede bulunulacaktır.

24.Madde: Müretteplerin ve işçilerin hukukunu muhafaza eden nizamnameler tanzim ve neşrettirmek üzere merci-i resmîyesine vesait-i münasibe ile müracaat ve bu hususta sarf-ı makderet edilecektir.

25.Madde: Türk Mürettibîn Cemiyeti efradına tarh olunan vergilerin usulü dairesinde merci-i aidine müracaat etmek suretiyle kesblerine nazaran nisbi ve müterakki usulü üzere müsavenet tarhına sarf-ı gayret olunacaktır.

26.Madde: Efradın tenvir-i efkârına hizmet maksadıyla kıraathane açmak ve konferanslar, gece dersleri, tiyatro, konser ve yazın kır ictimaları tertip etmek gibi teşebbüsatta bulunmakla beraber cemiyetin serveti nispetinde bunlardan bir veya birkaçı icra edilecek ve fakat cemiyet efradının işsizlik veyahut müsaadeli zamanlarında daima müctemi ve birbiriyle hal-i temasta bulunmalarını teshil için matbaaların ekseriyeti teşkil eylediği Bâb-ı Âli civarında behemehâl bir kıraathane küşad ve bunun üzerine veyahut yakınında cemiyetin idarehanesi bulundurulmak üzere bir münasip oda veya salon isticar kılınacaktır.

27.Madde: Türk Mürettibîn Cemiyeti ittihadîyesinin hukukunu sıyanet ve menafiini temin ve tervic ve neş-i efkârına hadim olmak üzere Türkçe ceraid-i resail ve ketb ü mütenevvia tab ve neş edilecektir.

28.Madde: Cemiyetin sermayesinin fuzuli derecesine (mesela iki bin lira) vusulünde arzu-yı umumi üzere evvelce heyet-i umumiye tarafından kabul edildikten sonra mevki-i tatbîke vaz edilecek bir nizamname mucibince cemiyet namına sermayenin rub'i derecesinde bir masrafla (kooperatif) usulünde bir matbaa ihdas ve küşad olunacaktır.

29.Madde: Keza cemiyetin sermayesinin fuzuli derecesine vusulünde efradın havayic-i zaruriyelerini sühuletle tesviye ve ehven fiyatla tedarik ve mübayaa etmek için (kooperatif) usulünde ve sermayenin derece-i kudretinde cemiyet namına bir bakkaliye tesis ve küşad edilecektir.

30.Madde: Efradın muhtell olan sıhhatlerini ve hatta ibtidai maraz halinde iken tesri-i tedavisine sühulet ve medar olmak üzere abone suretiyle bir tabib ve eczahane ile cemiyet namına mukavele akdolunacak ve iktiza-yı halde hastahanelere sühuletle kabul ve tedavisi için her türlü muavenette bulunulacaktır.

31.Madde: Cemiyet makasid-ı siyasiye ile iştilal etmeyecek ve kaide-i bi-tarafıyı muhafaza edecek ise de yalnız Meclis-i Mebusan'da işçiler ve alelhusus matbuat hadimlerinin menafi-i hukukiyelerini muhafaza edecek nizamnameler istihsaline muvafakat edecek olan fırak-ı siyasiyeye yalnız intihabatta rey vermek suretiyle efradını irşad eyleyecek ve bu hususta fırak-ı siyasiye ile müzakeratta bulunarak bir ictima-i umumide efradına serd-i efkâr ile ilkaatda bulunacaktır.

32.Madde: Bil-cümle memalik-i mütemeddine ve mezahib-i muhtelefece mekruh add ve fesad-ı ahlak ile fuzuli ifna-yı vücud ve nükuda ve bunun neticesi olarak iş başına devamsızlığa bâdî olan meskurat istimalinden ve her daim sâriye-i muhribeye maruz bulunmak tehlikesine mebnî alem-i fuşşiyatla münasebetten cemiyet efradının tevakki ve mücanebet eylemeleri esbabına tevessül ederek bu babdaki icab eden vesaya ve ihtarattan hâli kalmayacaktır.

33.Madde: Cemiyet 24. maddedeki maksadına sühuletle vusul için sair işçi cemiyetleriyle lüzum veya talep veyahut davet vukuunda muhaberata ve müzakeratta bulunarak icabatında yekdiğerine muavenet-i nakdiye ve maneviyede bulunacaktır.

34.Madde: Lüzumu halinde vilayatta Türk Mürettebîn Cemiyeti Şubesi namıyla şubeler teşkil edilecektir.

35.Madde: Türk Mürettebîn Cemiyeti İstanbul'da veya vilayatta sair lisanlar tertip eden meslekdaş cemiyetleri ile her daim muhaberata ve lüzumunda müzakeratta bulunarak yeknesak takib-i meslek edecektir.

36.Madde: Cemiyet şimdilik yalnız sanat-ı tıbaatın bir şubesi olan müretteplerin mümkün mertebe kâffesini bir halet-i ittihadîyede takviyeye cehd ü gayret ederek diğere taraftan tıbaatın şubata-ı sairesinin ecirleri olan muharrir, musahhîh, muhabirler, makineciler ve mücellitlerin dahi müretteplere imtisalen ittihad etmelerini teşvik ve irşadattan geri durmayıp bilahare bütün şubeleri zir-i cenahında tutan diğere matbuat sanatkârânı namıyla cemiyet-i ittihadîye haline münkalib olmasını şiddetle temenni ve bütün mevcudiyetiyle bu arzu ve emeli perverde eyleyler.

İkinci Fası

Cemiyete Şerait-i Dubul ile Efradının Hukuk ve Vezaifi

37.Madde: Matbaalarda çalışan bil-umum müretteplerin din, millet, cins ve herhangi siyasi fırakaya mensubiyeti nazar-ı itibara alınmaksızın Türk Mürettebîn Cemiyeti'ne dehalet etmek hakkını haizdir. Fakat

duhulünden itibaren iş bu nizamnamede münderic bilcümle mevaddı kabul etmesi şart-ı mutlaktır.

İhtar: Matbaacı ve şeriki veya müdürü veya matbaanın idare memuru cemiyete aza olamazlar.

38.*Madde:* Her ferd cemiyete dâhil olacağı zaman kaydiye namıyla ve bir defaya mahsus olmak üzere on ve çıraklar beş kuruş ita eylemesi muktezi bulunduğu gibi cemiyet nizamnamesinden de bir adet almaya mecburdur.

39.*Madde:* Her mürettip aidat olarak haftada yüz para ve çıraklar ise elli para cemiyet sandığına tediye edecektir.

40.*Madde:* Mazeret-i meşruası olmaksızın hisse-i avaidini her hafta muntazaman tediye etmeyenler cemiyetten ihrac olunacak, bilahare yeniden dehalet etmek arzu ederse evvelce tesviye etmemiş olduğu borçlarını ita etmesi zaruridir. Adem-i tediyesi veya dehaleti kasti olduğu tahakkuk ederse ayrıca haline münasip 20-40 kuruş kadar bir miktar nakit tediye ettirilecektir.

41.*Madde:* Dört haftadan ziyade devam edebilecek işsizlik veya hastalık dolayısıyla veya hizmet-i askeriyelerini ifa ettikleri zaman cemiyete taahhüt ettiği aidatı tediye edemeyen efrad muafıtır. Fakat hakikat-ı hâli vaktinde heyet-i idareye bildirerek defter-i mahsusasına kaydet-tirmek meşruttur.

Tenbih: Efradın taksitten muaf tutuldukları haftalar muavenet-i nakdiye görmek hakkı müddetine idhal edilmez.

42.*Madde:* Cemiyetten muavenet-i nakdiyeye kesb-i istihkak edebilmek için bir sene müddet cemiyette mukayyed bulunup bu bir sene zarfında aidatını muntazam surette tediye etmiş bulunmak lazımdır.

43.*Madde:* Muavenet-i nakdiyeye nail olan efrad ancak bir sene müru-rundan sonra tekrar muavenet-i nakdiyeye mazhar olabilir.

44.*Madde:* Cemiyet mahzâ müretteplerin ve cemiyetin menafiine hizmet eylesmesinden dolayı matbaa sahipleri tarafından işten el çektilenlere heyet-i idarenin muvafakat ve kararıyla muntazam tediyyatta bulunsun bulunmasın muavenet-i nakdiyeyi dirig eylemeyecektir.

45.*Madde:* İşsiz kalan efrad cemiyetin kendilerine ihzar ve teklif eylediği işi kabul etmeye mecburdur. Aksi takdirde muavenet-i nakdiyeden mahrum kalır.

Tenbih: Fakat cemiyetin bulacağı iş efradın evvelce işlediği işe muvafık veya hiç olmazsa ona karib bulunması lazımdır.

46.Madde: Efraddan birisi sanatını ve işini terk edip başka bir işe süluk eder ise hüsn-i rızasıyla cemiyetten kat-ı rabıta eylemiş addedilir.

47.Madde: Cemiyete karşı maddi ve manevi bir su-i hali görülenler veya cemiyetin nükud ve emvalini su-i istimal veya nizamnamenin mevaddını ihlal veya işçiler menafine muzır harekatta bulunanlar hakkında üçü heyet-i idare azasından ve üçü efraddan olmak üzere arkadaşlık hakem heyeti marifetiyle rüyet ve tedkik-i keyfiyet edildikten sonra verilecek karar heyet-i umumiyye tebliğ ve meclis-i umuminin karar-ı katisi neticesinde irtikab ettiği cürmün derecesine göre (ihraç ve ibka gibi) muamele edilir. İcabı takdirinde ait olduğu muhakemeye teslim olunur.

48.Madde: Gerek kendi hüsn-i rızasıyla ve gerek heyet-i umumiyenin kararıyla cemiyetten ihraç olunan kimseler iş bu nizamnamedeki kâffe-i hukukunu kaybetmekle beraber evvelce vermiş olduğu haftalık aidatı olan akçenin iadesini 55. madde mucibince talep etmeye hakkı olmayacaktır.

49.Madde: Her ferd ictima-ı umumiyyede yalnız bir rey maliktir.

50.Madde: Her ferd bila-tefrik ve müsaveten iş bu nizamnamedeki mevadda muharrer ve münderic kaffe-i hukuk ve menafiinden 59. maddede muharrer şerait dâhilinde tamamıyla istifade edecektir.

51.Madde: Her ne suretle olursa ise olsun bir kaç defa cemiyet aleyhinde tefevvühat-ı lisanıyyeye cüret veya diğerlerinin ictisarına sebebiyet verenler tahakkuk ettiği surette cemiyetin naşir-i efkârı olan gazetede ve ictima-ı umumide teşhir olunmakla beraber iş bu fiilinden dolayı cemiyete manen ve maddeten zararları olmuş ise 47. madde mucibince ifa-yı muamele olunacaktır.

52.Madde: Cemiyete fevkalade yararlığı olan (mesela muavenet-i maneviye ve fiiliye ve nakdiyyede bulunanlar) hakeza naşir-i efkârı olan gazete ve ictima-ı umumide teşhir olunarak ayrıca heyet-i idarenin tensib ettiği bir hediye ile taltif olunacaktır.

53.Madde: Her ferd heyet-i idarenin verdiği kararların noktası noktasına icrasına muti olarak yalnız bu babdaki itirazatını tahriren meclis-i idareye veya heyet-i umumiyyeye beyan edebilir. Heyet-i idarenin mu-

karreratına inkıyad etmeyenlere 47. madde mucibince ifa-yı muamele olunur.

54.Madde: Cemiyet efradından ifa-yı sanat edemeyecek derecede maluliyetleri tebeyyün edenlerine cemiyet sandığından la-akall mâhiye iki yüz kuruş tediye edilecektir.

55.Madde: Cemiyete dehalet eden efradın iş bu nizamname-i esasiyede muharrer birinci ve ikinci fasıldaki mevad mucibince istifadelerinin temini ancak yekdiğerine merbutiyet ve ittihad-ı tam sayesinde olacağından iş bu ittihada lüzumu olan kuvve-i maddiye ise verilen yüz ve elli para haftalık aidattan ibaret olup o da lüzumunda bu uğurda sarf ve istihlak olunacağı cihetle verdikleri aidat akçesinin iadesini talep etmeye asla hakları olmayacaktır.

İhtar: Cemiyetler Kanunu -yalnız zaman-ı tesviyesi hulul eden ve sal-ı hâle ait bulunan hisse-i nakdiyeyi ifa ettikten sonra cemiyetten ayrılacaktır- madde-i münifince Türk Mürettibin Cemiyeti'nden infikak eden ve ettirilenlerden mezkûr nizamname mucibince lüzumunda mahkeme marifetiyle hisse-i nakdiye tahsil olunabilecektir.

56.Madde: Cemiyetin ictihadat-ı iktisadiyesine ait mukarreratını heyet-i idarenin izni olmaksızın vaktinden evvel harice veya leh ve aleyhinde taalluku olan tarafa haber verenler hakkında 47. madde mucibince ifa-yı muamele olunur.

57.Madde: Cemiyetin tatbik etmekte olduğu tatil-i eşgale muhalif hareket edenler hakkında, cemiyete karşı büyük bir hıyanet etmiş gibi telakki olunacağından 47. madde mucibince ifa-yı muamele olunur.

58.Madde: Efraddan bazıları veya bazı matbaalardan hod be hod cemiyetin kararı hilafına veya 12. maddeye mugayir olarak cemiyetin malumatı olmaksızın tatil-i eşgal edenlerin uğradıkları zarar ve ziyandan cemiyet mesul olmayıp böyle bir harekette bulunanlara da muavenet olunmayacaktır. Müsebbiplerine dahi heyet-i idarenin tayin edeceği müddete göre iş gösterilmeyecektir ve cemiyetten iş talebine hakları olmayacaktır.

59.Madde: Efrad-ı cemiyet her ne kadar bil-cümle maddelerde tasrih ve teşmil olunan kâffe-i hukuktan istifade edecekler ise de cemiyet kuvve-i maddiye ve maneviyesi hadd-i gayeye vasıl oluncaya kadar tatbikine muktedir olduğu mevaddı zaman zaman efradına ilan ede-

cek ve bunun haricinde efradın cemiyetten nizamnamedeki mevaddın tatbiki ve icraatına dair metalibatta bulunmaya hakları olmayacaktır.

60.Madde: Haricden her kim olursa olsun Türk Mürettibîn Cemiyeti'ne karşı hüsn-i meveddet sevkiyle nakden muavenette bulunmak arzu eylediği takdirde verecekleri akçe maal-memnuniyye kabul olunur ve fakat bunlardan sahib-i imtiyazlar ve müdürler müstesna olmak üzere yalnız diğerlerinin ictima-ı umumiyelerde bulunmalarına müsaade olunur. Şu kadar ki hakk-ı rey malik olamazlar.

61.Madde: Cemiyete dâhil olmayan ve bu hususta musırr olan müretteplerle cemiyet efradının bulunduğu matbaalarda birlikte çalışmaktan imtina olunarak bilahare dehalet etmek isterlerse 40. madde mucibince hareket olunacaktır.

62.Madde: İleride istikraz sandığı namıyla bir sandık tesisinde mazeret-i meşruasına mebni fevkalade ihtiyacı olanlara bil-kefale sandıktan bütçesinin müsaadesi nispetinde istikraz suretiyle akçe verilecektir.

63.Madde: Mürettepliğe çırak olarak girecekler behemehâl cemiyetin malumatı ve rey-i kabul olunacaktır.

Üçüncü Fasl

Cemiyetin Umur-ı İdaresi

64.Madde: Cemiyetin umur ve muamelatı ber-vech-i âti idare olunacaktır.

1-Efradın ictima-ı umumisi 2-Muhtelif matbaalarda müstahdem efraddan müteşekkil meclis-i müşavere 3-Meclis-i İdare

İctima-ı Umumi

65.Madde: İctima-ı umumi ber-vech-i âti iki suretle akdedilebilir:

Birincisi, ictima-ı umumi-i âdi ki üç ayda bir olmak üzere senede dört defa akdedilip cemiyetin hesabatının rüyetiyle verilecek raporların kıraati ve bilançonun ilanı ve meclis-i müşavere ve meclis-i idarenin mütalanameleri tetkik ve ittihad ve ittifakın takviyesi vasıtalarını istihzar ve lüzum-ı takdirde yeni heyet-i idare namzetleri intihab eder ve daha sair lüzumlu işlerle meşgul olur.

İkincisi; İctima-ı umumi-i fevkaladeki bir lüzum-ı mübrem zuhurunda yahut efraddan sülüsünün talebiyle veyahut efrad beyninde adem-i

ittifak ve ittihat gibi uygunsuzluk görüldükde meclis-i müşavere ve meclis-i idarenin reyile inikad eder.

İhtar: İctima-i umumi-i fevkalade için böyle bir hal vukuunda İctima Kanunu mucibince hareket olunarak meclis-i idare behemehâl iki hafta zarfında fevkalade olarak meclis-i umumiyi davet ve akdetmeye mecburdur.

66.Madde: Nizamnamenin tadil veya ıslahı ve lüzumunda umumi tatil-i eşgal ilan ve efraddan birinin cemiyete kayd veya terkinini ve diğer cemiyat-ı sınaviye ile ittihad ve ittifak akdi gibi meseleleri yalnız meclis-i umumi halledebilir.

67.Madde: İctima-ı umuminin inikadından la-akall bir hafta evvel ne gibi mesail hakkında müzakere edileceğini ve ne vakit ve nerede akd-ı ictima olunacağını meclis-i idare gazetede davetnameler ile musirrhan ilan edecektir.

68.Madde: İctima-ı umumi meclis-i idarenin reis veya reis-i sanisi tarafından küşat olunur. Yalnız o günkü meclis-i umumiyi idare etmek için muvakkat bir reis ile bir kâtip intihap olunur ve bu intihap olunanlar diğer meclis-i idare heyetinden olmaması meşruttur.

69.Madde: İctima-ı umumi şehir dâhilinde mevcut efradın nisfından ziyadesi hazır olduğu halde muteber addolunur. Aksi halde bir hafta sonra ikinci ictima-ı umumi akdolunarak bu sefer hadd-i nizamisine bakılmayarak mevcut efrad ile iktifa olunur. Fakat ikinci ictima-ı umuminin inikadını ba-tekrar gazetelerde davetnameler ile ilan eyleyerek efrada bildirmek lazımdır.

70.Madde: Meclis-i idare azalarının ve alel-umum memurinin intihabı rey-i hafî iledir.

71.Madde: Mesail-i adiyе meclis-i umumide ekseriyet-i ara ile kararlaştırılır ise de cemiyetin kapatılması veya hesabatin ve nizamnamenin tadili ve cemiyete ait emlak ve emvalin satılması ve alınması veya terhin edilmesi gibi mesail-i mühimmede mevcut efradın sülûsan rey-i lazımdır.

Meclis-i Müşavere

72.Madde: Her bir matbaa mürettepleri kendi aralarından birini vekil intihap ve tayin eylemeleriyle teşekkül eden heyete meclis-i müşavere denir.

73. *Madde:* Meclis-i müşaverenin vazifesi: La-akall iki haftada bir defa olmak üzere inikad ederek işçiler beynindeki mesail-i hususiyeyi ve lüzumunda (12. madde mucibince) matbaaların bazılarına karşı hususi tatil-i eşgal ve mürettepler ile matbaa sahibi arasındaki ihtilafı ve işçilerin şikâyetlerini ve matbaacıların işçilerden olan şikâyetini ve meclis-i idarenin hareketını tetkik eder.

74. *Madde:* Bir vekil kendini intihap edenlerin işlerini meclis-i müşavereye bildirmeye mecbur ve memurdur. İhtilafı yanlış olarak haber verenler müekkillerine karşı mesuldür.

75. *Madde:* Meclis-i müşavere ictimayı bütün azaların nısfı derecesinde olursa makul addolunur.

İhtar: Meclis-i müşavereye meclis-i idare azaları iştirak edebilir ise de reyleri muteber değildir.

76. *Madde:* Meclis-i müşavere ile meclis-i idare arasındaki ihtilaf ictima-ı umumide rüyet olunur. Ancak heyet-i umumiyenin inikadına kadar elde bulunan mevadd-ı nizamiyeye tevfikane amel olunur.

77. *Madde:* Meclis-i müşavere, efradın tenvir-i efkârına ve tevsi-i malumatlarına yardım etmek üzere kendi aralarından veyahut hariçten cihet-i iktisadiyece mütefennin ve muktedir birinin himmetiyle işçilerin anlayabileceği bir lisan ile konferanslar ita ve gece dersleri tertip edebilir.

Meclis-i İdare

78. *Madde:* Heyet-i umumiyeye bir sene müddetle doğrudan doğruya ve rey-i hafi usulüyle on bir aza ve altı namzetten ibaret olmak üzere meclis-i idare azası tayin olunur.

79. *Madde:* Meclis-i idare azaları içlerinden rey-i hafi ile bir reis ile bir reis-i sani ve bir de kâtip ve sandık emini intihap eder.

80. *Madde:* Meclis-i idarenin vazifesi; cemiyetin heyet-i icraiyesi olmakla beraber efradın esamisini mübeyyin defter tutmak, umur-ı hesabiyesine nezaret ve sandığı idare ve haftalık bedellerini cibayet, heyet-i umumiyenin kararına iktiran eden masarifi, mukarreratı mahallerine sarf ve icra etmek vazifeleriyle mükelleftir.

81. *Madde:* Meclis-i idare cemiyetin kitabet ve hesabatını ve tahsilatını suret-i muntazamada ifa ve rüyet edebilmek için sermayenin müsaadesi nisbetinde muayyen maaşla ve usul-ı defteriye aşına- fakat müretteb

efradından olmasını tercih etmek üzere- muvazzaf bir kâtip istihdam edebilir.

82.Madde: Meclis-i idare cemiyetin idarehanesinde haftada bir defa azalarının üçte ikisi mecliste hazır bulunmak şartıyla inikad eder ve ashab-ı mesalih olan efradın müracaatı için tayin edilmiş olan müddetlerde her gün meclis-i idare azasından birinin münavebeten idarehanede mukarrer ve muayyen saatlerde bulunması lazımdır.

83.Madde: Meclis-i idare her üç ay için bir bilanço tertip ve tanzim edip meclis-i müşaverenin tasdikinden sonra cemiyetin gazetesinde veya ayrıca ihtarnamelerle neşr ve ilan eder.

84.Madde: Meclis-i idare azaları istifanemelerini meclis-i müşavereye verirler.

85.Madde: Hakeza gerek meclis-i müşavere gerek meclis-i idare azalarının devamsızlığından dolayı istifa ettirilmelerini (mütebaki aza) meclis-i umumiden talep edebilirler.

Dördüncü Fasl Cemiyetin Varidatı

86.Madde: Bir defaya mahsus alınan kaydiyelerden, her hafta alınacak yüz ve elli para efradın haftalık aidatından, cemiyetin sermayesi faizinden, cemiyet menfaatine verilecek tiyatro veya konser hasılatından, her türlü ianelerden ve kiraathane ıslahatından teraküm edecektir.

87.Madde: Cemiyetin sermayesi üç kısma ayrılır: 1-Tatil-i eşgal sermayesi 2-Teavün Karşılığı 3-Cemiyetin umur-ı hususiyesine lazım olan mesarifat.

88.Madde: Varidat-ı umumiyenin yüzde yirmi beşi mutlaka hıfz edilerek hususi ve umumi tatil-i eşgale karşılık tutulacaktır. Bu meblağ tatil-i eşgal zamanında intihap olunacak hususi bir heyet vasıtasıyla tatil-i eşgale iştirak edenlere ita olunur.

Varidatın yüzde yirmi beşi efraddan işsiz ve hasta olanlara ve fakirlerin tedfinine ve bu misüllü masarifata karşılık tutulacaktır.

Baki kalan yüzde yirmi beşi dahi cemiyetin idaresine lazım olan mesarife karşılık kalır. Mesela idarehane kirası masarif-i neşriye ve tab'iyye vesaire gibi mesarif bu cümleye dâhildir.

Yüzde yirmi beşi de 54.madde mucibince behemehâl tevkif olunacaktır.

89. *Madde:* Eđer cemiyetin hali müsait ise diğer bir amele cemiyetinin tatil-i eşgal vesaire masarifatına ve mühim zamanlarda onlara maddi ve manevi muavenette bulunabilir.

90. *Madde:* Meclis-i idarenin sandık emini cemiyetin varidatından meclis-i idare azalarının verecekleri karar miktarındaki akçeyi nezdinde alıkoyup mütebakisi emniyetli bir bankaya tevdi edilecektir.

91. *Madde:* Sandık emini kendi başına hiç bir masarif ihtiyar edemeyecektir.

İhtar- Hangi bankaya ve hangi şartla akçe verileceğini meclis-i idare tayin eder.

Teftiş Heyeti

92. *Madde:* Sermayeyi ve cemiyete mahsus olarak ve her türlü hesabı teftiş ve muayene için meclis-i umumide üç kişiden ve iki namzetten mürekkep ve bir sene müddetle bir teftiş heyeti intihap olunur.

İhtar- Teftiş heyeti azalarının ve namzetlerinin meclis-i idarede vesair resmi bir hizmette bulunmaları lazımdır.

93. *Madde:* Bir hesabın teftişinden la-akall iki teftiş azasının veyahut namzetlerinin vücudu zaruridir.

94. *Madde:* Teftiş heyeti kendi arzuları veya meclis-i umuminin veyahut efraddan la-akall elli kişinin teklif ve talebi üzerine istediği hesabı teftiş edebilir. Teftiştten hâsil olan neticeyi umum efradın kesb-i ıtıla eylemesi için neşr ve ilan edilecektir.

Beşinci Fesıl

Cemiyetin Umur-ı Tahsiliyesi

95. *Madde:* Cemiyetin efradından 100 ve çıraklardan 50 para haftalık aidatını şimdilik cemiyetin mühr-i resmi ve muvazzaf kâtip ve tahsildarın mühr-i zatisi ile memhur ve Türk Mürettibîn Cemiyeti efradına mahsus 100 paralık ibaresini havi matbu kırmızı ve çırakların dahi Türk Mürettibîn Cemiyeti çıraklarına mahsus 50 paralık ibaresini havi matbu sarı veya sair bir renkten ve üzerinde cilt ve sahife numarası ile tediyeden isim ve defter numarası ve tarih-i tediyesi ile hangi haf-talığa mahsup olunduğu el yazısı ile muharrer makbuzlar mukabilinde tahsil olunacaktır.

96. *Madde:* Cemiyet efraddan haftalık aidatını muntazam ve sühuletle tahsil için cemiyetin muvazzaf kâtip ve tahsildarı her matbaanın kendine mahsus hafta başlarında matbaalara gidip bizzat tahsil edecektir.

97.*Madde:* Aidatını tediye teenni ve tereddüt edenler için sermürettepler veya aynı matbaada çalışan diğer rüfekası daire-i intizamda tediye olunması için arkadaşına delalet edip kâtip ve tahsildara irae-i sühulet edeceklerdir.

98.*Madde:* Tahsilatta müşkülât iras ve hesabata sarrafiye gibi muğlak bir mesarif-i zaide ihtiyar edilmemesi için behemehâl mağşûşe para verilmesi şarttır.

99.*Madde:* Cemiyetin kâtip ve tahsildarından karzen para istemek veya almak katiyen memnurdur.

Cemiyetin Mübr-i Resmisi

100.*Madde:* Cemiyetin Türk Mürettibîn Cemiyeti ibaresini havi müdevver ve Türkçe muharrer dört parçadan mürekkep bir mühr-i resmisi vardır. Her parçadan biri reis, reis-i sani, kâtib-i umumi ve aza-yı daimiden bir zat nezdinde bulunacaktır.

101.*Madde:* Cemiyetin iş bu mührüyle cemiyetten çıkan her nevi evrak mühürlendiği gibi efraddan tahsil edilen paraya mukabil makbuz ve ilmühaberi de bu mühürle tahtım edilir ve bu mühürle temhir olunmayan evrak cemiyetce makbul ve muteber değildir.

102.*Madde:* Cemiyetin resmi tahrirâtı reis ile kâtip veya reis bulunmadığı takdirde reis-i sani ile kâtip tarafından resmi veya zat mühürleriyle temhir olunması lazımdır.

103.*Madde:* Türk Mürettibîn Cemiyeti efradı için numara sırasıyla bir hüviyet cüzdanı ile beraber bir ehliyetname ihdas olunacaktır.

Cemiyetin Nizamname-i Esasisi

105.*Madde:* Cemiyetin nizamname-i esasisi 111 maddeyi muhtevi olarak iş bu defterden ibaret ve hükümetce musaddak olup fi 17 Kânunusani sene 325 ve 84 numaralı hükümetin tasdikini haizdir. Bundan evvel Mürettibîn-i Osmaniye ve Matbaalar Sanatkararı Cemiyeti Kararnamesi ve hükümetin tasdikini haiz olmayan fi 15 Kânunuevvel sene 324 senesi Osmanlı Matbaalar Sanatkararı Cemiyet-i İttihadiyesi Nizamnamesi ile fi 1 Mart sene 325 tarihli Mürettibîn-i Osmaniye ve Matbaalar Sanatkararı Cemiyeti Nizamnamesi ile fi 1 Ağustos sene 324 Mürettibîn-i Osmaniye Cemiyeti Kararnamesi namlarındaki dört muhtelif nizamnameler hükümden sakıttır.

106.*Madde:* İş bu nizamnamenin 2, 11, 12, 13, 14, 15, 31, 37, 49, 50, 55, 57, 63, 66, 70, 91, 107, 109, 110 maddeleri la-yetegayyerdir.

Mevadd-ı sairesi ise 66, 109. maddeler mucibince meclis-i umumi tarafından tebdil ve tadil olunabilir.

108.Madde: Cemiyetler Kanunu'nun 9. maddesi mucibince Türk Mürettebin Cemiyeti namına memurin ve mehakim ve mecalis-i resmiye gibi hükümet nezdinde vukua gelecek umur ve muamelata reis ve onun gaybubetinde reis-i sani memurdur.

Cemiyetin Kapatılması

109.Madde: Cemiyetin kapatılması veya diğer bir suretle tebdili nizamnamesinin tadil ve tahvili lazım geldiği takdirde iş bu mesele iki defa heyet-i umumiyenin vereceği karar neticesinde hall ü fasl olunur ve birbirini müteakip ictima edecek iki meclis bir ay müddet fasla ile akdolunacak ve mesailin halli hususunda sülûsan efradın ârâ ve rızaları istihsal edilecektir.

110.Madde: Cemiyet, efradının adedi elliden aşağı inmedikçe idame-i hayat eyleyecektir.

111.Madde: Cemiyetin her türlü emval ve emlakinin ve parasının cemiyet kapatıldıktan sonra ne yapılması lazım geleceği heyet-i umumiyece kararlaştırılacaktır.

1927 yılında yayımlanan nizamnamede, 1923'teki bazı maddeler çıkarılmıştır. 1923 nizamnamesinde yer alan 14-18-21-33-35-36-61-63-89. maddeler 1927'deki nizamnamede yer almamıştır. Bunun yanında, para değerindeki değişmeye bağlı olarak alınacak aidat ve yapılacak ödemelerdeki para oranlarında da tashihler yapılmıştır. Örnekler verilecek olursa, 1923 nizamnamesinde haftalık aidat yüz para iken (39.madde), 1927 nizamnamesinde 15 kuruştur (33.madde). 1923'te ilk kayıt parası on kuruş, çıkarlar için beş kuruş iken (38.madde), 1927'de bir liradır. Ayrıca çıraklardan aidat parası alınmayacaktır (32.madde). Sanatını icra edemeyenlere sandıktan en az 200 kuruş verileceği belirtilirken (54.madde), 1927'de bu 300 kuruşa çıkarılmıştır (48.madde).

Bunlar dışında 1923'te Cemiyetin işlerini idare edecek üç kuruldan biri olan *Efradın İctima-ı Umumisi*, 1927'de yer almamıştır (56.madde). Cemiyeti olağanüstü toplantıya çağırma için üçte iki çoğunluk gerekli iken (65.madde), 1927'de bu sayı beşte bir olarak belirlenmiştir (57.madde). 1923'te grev için bir ödenek ayrılmışken (87.madde), 1927'de bu ödenek kaldırılmıştır (79.madde). Cemiyetten yardım almak için bir senelik aidatın düzenli ola-

rak ödenmesi gerekirken, (42.madde), 1927'de süre altı aya düşürülmüştür (36.madde).

1923'te 2- 11-12-13-14-15-31-37-49-50-55-57-63-66-70-91-107-109 ve 110. maddelerin değiştirilmesi mümkün değilken (106.madde), 1927'de bütün maddelerin heyet-i umumiye kararıyla değiştirilebileceği kabul edilmiştir (95.madde).

Sonuç

23 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilanı sonrası Osmanlı Devleti'nde birçok cemiyet ve kulüp kurulmuştur. Bunlardan biri de İstanbul'da Türkçe yayınlanan gazete ve matbaalarda çalışan müretteplerin kurduğu Mürettibîn-i Osmaniye Cemiyeti'dir. Cemiyet, Meşrutiyetin ilanından hemen sonra 5 kişi tarafından kurulmuştur. Nizamnamesi ise Cemiyetler Kanunu'nun kabul edilmesinden sonra 30 Ocak 1910 tarihinde onaylanmıştır. 1912 yılında nizamname değişikliğine giden Cemiyet Birinci Dünya Savaşı yıllarında birkaç defa kapanıp yeniden açılmıştır. Mütareke döneminde ise tekrar faaliyete geçmiştir. 1922 yılında ismi Türk Mürettibîn Cemiyeti olarak değiştirilmiştir. 1938 yılında ise Türk Mürettepler Cemiyeti lağvedilerek yerine bütün basın işçilerinin de yer alacağı Matbaa İşçileri Birliği teşkil olunmuştur.

1908'de kurulup 1938'de lağvedilen Cemiyet, basın işçileri özellikle de mürettepler için önemli kazanımlar elde etmiştir. 1908'de aldığı kararla dini bayramlarda gazetelerin tatil edilmesini sağlamıştır. Bunun yanında zaman zaman gazete sahipleriyle pazarlığa oturup üyeleri için yeni haklar elde etmişlerdir. 1920, 1921 ve 1923 yıllarında yaptıkları görüşmeler sonrası mesai ve çalışma şartları ile ilgili olarak elde ettikleri haklar bunlara en iyi misallerdir. Bu kazanımlar sadece basın çalışanları için değil, diğer çalışanlar için de önemli birikim ve örnek teşkil etmiştir.

Diğer taraftan Osmanlı Mürettepler Cemiyeti'nin, Meşrutiyetin ilanından hemen sonra kurulan cemiyetler arasında yer alması, müretteplerin ve basın çalışanlarının örgütlenmenin önemini ilk kavrayan kesimlerden olduğunu da göstermektedir. Bunun yanında 1908 yılında kurulan Osmanlı Mürettepler Cemiyeti, hâlen Basın-İş'le devam eden çalışma hayatıyla Osmanlı'dan Cumhuriyet'e sürekliliği gösteren önemli örneklerden biridir.

Açıklamalar

1. Mürettepler Cemiyeti'yle gazeteciler arasında anlaşma sağlanan maddeler için bkz. (Gazel 2016: 61-62).
2. İdare heyetine seçilenler ve aldıkları oylar şöyledir: Hayri Bey-(102) (Reis-i sabık), Feyzi Efendi-(98) (*İkdam*), Salim Efendi-(89) (*Vakit*), İbrahim Abbas Efendi-(81) (*Tercüman-ı Hakikat*), Hoca Ahmet Efendi-(80) (*Yeni Şark*), Mehmet Efendi-(80) (*Vakit*), Mithat Efendi-(78) (*Akşam*), İhsan Efendi-(72) (*İkdam*), Edhem Efendi-(71) (*Vakit*), Latif Efendi-(62) (*Tevhid-i Efkâr*), Muttalib Efendi-(60) (*İleri*) (*Vakit*, 9 Kânunuevvel 1338).
3. İdare Meclisine eski reis Hayrullah Hayri, Matbaa-i Bahriye mürettibi Esad, *Tevhid-i Efkâr* sermürettibi Hamdi, Matbaa-i Amire sermürettibi İsmail, *Vatan*'dan Murat, *Akşam*'dan Mithat, *Tevhid-i Efkâr*'dan Süleyman, Duyun-ı Umumiye'den İsmet, *İkdam*'dan Latif, *İleri*'den İhsan ve *İkdam*'dan Mahmut Feyzi Efendiler seçilmiştir (*Vakit*, 24 Teşrinisani 1339).
4. İdare heyetine seçilenler ve aldıkları oylar şöyledir: Hamit Efendi, *Tevhid-i Efkâr* sermürettibi-(108), Süleyman Efendi, *Tevhid-i Efkâr* müretteplerinden-(146), Feyzi Efendi, *İkdam* müretteplerinden-(143), Edhem Efendi, *Vatan* sermürettibi-(118), Selim Efendi, *Son Telgraf* sermürettibi-(110), Hayri Muhtar Efendi, *Vakit* sermürettibi-(97), Murat Efendi, *Vatan* müretteplerinden-(89), Hayrullah Hayri Efendi, reis-i sabık-(85), Esad Efendi, Yeni Matbaa sermürettibi-(83), Mehmet Nazmi Efendi, *Vakit* müretteplerinden-(73), İsmail Efendi, Matbaa-i Amire sermürettibi-(64) (*Vakit*, 27 Kânunuevvel 1340).
5. 9 Ocak 1925'te seçilen idare heyeti üyeleri ve aldıkları oylar şöyledir: Hayri Muhtar Efendi-(145), Süleyman Efendi-(144), Selim Efendi-(135), Hamit Efendi-(133), Edhem Efendi-(129), Ahmet Efendi-(129), Esat Efendi-(120), İsmail Efendi-(119), Hayrullah Hayri Efendi-(105), Murat Efendi-(89), Kâmil Efendi-(77) (*Vakit*, 10 Kânunusani 1341).
6. Yeni seçilen idare heyeti üyeleri ve aldıkları oylar şöyledir: Sabık *Tevhid-i Efkâr* sermürettibi Hamdi Efendi-(209), *Son Saat* müretteplerinden Süleyman Efendi-(198), *Son Saat* müretteplerinden Kâmil Efendi-(197), Amedi matbaası sermürettibi Ahmet Efendi-(172), Yeni Matbaa sermürettibi Esad Efendi-(156), *Akşam* sermürettip muavini Osman Efendi-(151), *İkdam* sermürettibi Abdi Efendi-(145), *Son Saat* sermürettibi Selim Efendi-(142), Reis-i sabık Hayrullah Hayri Bey-(125), *Son Saat* müretteplerinden Zaim Efendi-(104), *Cumhuriyet* müretteplerinden Ahmet Efendi-(103) (*Vakit*, 27 Teşrinievvel 1341).
7. 1926 yılında idare heyeti üyeliğine şu isimler seçilmiştir: Kâmil, *Son Saat* müretteplerinden, Selim, *Son Saat* sermürettibi, Osman, *Akşam* sermürettip muavini, Kâzım, *Milliyet* müretteplerinden, Saim, *Son Saat* müretteplerinden, Süleyman, *Yeni Ses* ikinci mürettibi, Esad, *Akşam* kitap kısmı sermürettibi, Ahmet, *Son Saat* müretteplerinden, Abdi, *İkdam* sermürettibi, Hoca Ahmet Efendiler Amedi Matbaası sermürettibi, Hayrullah Hayri Bey, Cemiyet müessislerinden (*Vakit*, 15 Kânunuevvel 1926).

8. 1928 yılında idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Emin Efendi-Devlet Matbaası'ndan, Mithat Efendi-*Cumhuriyet*'ten, Kayserili Mehmet Efendi, Kazım Efendi-*Vakit*'ten, Hasan Efendi-*Vakit* sermürettibi, Mahmut Efendi-Şehremaneti sermürettibi, Ali Efendi-Devlet Matbaası'ndan, Halil Efendi-*Servet-i Fünun* sermürettibi, Saim Efendi-Şehremaneti, Niyazi Efendi-*Milliyet*'ten (*Vakit*, 3 Teşrinievvel 1928).

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

-BCA, 030-0-018-001-001-1-10-5

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

-*Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO)*. 3435/257552

-*Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT)*. 2637-73

Kitap ve Makaleler

Gazel, Ahmet Ali (2016). *1923 Mürettepler Grevi*. İdeal Kültür Yayıncılık.

(TMCN) *Türk Mürettibin Cemiyeti Nizamnamesi* (1339). İstanbul.

(TMCN) *Türk Mürettibin Cemiyeti Nizamnamesi* (1927). İstanbul.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet. (13 Kânunusani 1934, 13 Mayıs 1938, 14 Nisan 1938, 16 Haziran 1967, 16 Mayıs 1938, 20 Kânunusani 1931, 22 Kânunusani 1934, 22 Nisan 1937, 29 Aralık 1932, 5 Kânunusani 1933)

İdrak. (9 Mayıs 1335)

İleri. (5 Kânunuevvel 1926)

Müşterek Gazete. (21 Eylül 1339)

Şûra-yı Ümmet. (15 Teşrinievvel 1324)

Tanin. (2 Nisan 1326, 6 Nisan 1326)

Tevhid-i Efkâr. (19 Teşrinisani 1339)

Vakit. (1 Kânunuevvel 1339, 10 Mayıs 1335, 11 Kânunuevvel 1926, 13 Eylül 1335, 14 Temmuz 1339, 14 Teşrinisani 1339, 16 Teşrinisani 1337, 17 Kânunuevvel 1340, 17 Kânunuevvel 1926, 17 Kânunusani 1341, 20 Kânunuevvel 1340, 27 Ağustos 1927, 27 Kânunuevvel 1338, 29 Teşrinievvel 1341, 3 Eylül 1927, 5 Kânunusani 1341)

Yeni Gazete. (1 Nisan 1326)

The Society of Ottoman Typographers*

Ahmet Ali Gazel**

Abstract

Along with the socialization process, which started on July 23, 1908 when the Second Constitution Period began, several clubs and societies were established. One of these was the Society of Ottoman Typographers formed by the typographers of newspapers and printing presses. It was founded by five people shortly after the Declaration of the Second Constitution, and its regulations became official on January 30, 1910 after the Societies Act had been enacted. The Society, which made changes to its regulations in 1912, was cancelled and re-founded several times during the World War I. In the Truce Period, the Society came into action again for the fourth time. On December 28, 1922, it was renamed as the Society of Turkish Typographers. In 1933, the Society of Turkish Typographers was again renamed as the Association of Turkish Typographers and Printing Press Workers. In 1938, the Society of Ottoman Typographers, which had been active at intervals for nearly 30 years, was cancelled. Instead, the Association of Printing Press Workers, which would include all press workers, was established.

Keywords

Typographer, Müşterek Newspaper, the Society of Ottoman Typographers, Printing Workers Union, Haber Newspaper, printing press

* Date of Arrival: 04 April 2015 – Date of Acceptance: 04 August 2015

You can refer to this article as follows

In-text: (Gazel 2018: Page)

References: Gazel, Ahmet Ali. (2018). Osmanlı Mürettipler Cemiyeti. *bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı 85: 83-112.

** Prof. Dr. Afyon Kocatepe University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education, Afyonkarahisar/Turkey
agazel@aku.edu.tr

Общество османских наборщиков*

Ахмет Али Газель**

Абстракт

С провозглашением 23 июля 1908 года Второй Конституции было основано много обществ и клубов. Одно из них – Общество османских типографов (Mürettibîn-i Osmaniye Cemiyeti), созданное наборщиками, работающими в газетах и типографиях Стамбула. Общество было создано пятью учредителями сразу после объявления Конституции, и его документы были зарегистрированы 30 января 1910 года, вскоре после принятия Закона об обществах. В 1912 году в устав Общества были внесены изменения, а во время Первой мировой войны оно несколько раз закрывалось. В период перемирия деятельность Общества возобновилась в четвертый раз. 28 декабря 1922 года Общество стало называться Турецким обществом типографов. В 1933 году оно было преобразовано в Турецкий Союз типографов и работников печати. В 1938 году Общество типографов, которое функционировало с некоторыми перерывами около 30 лет, было упразднено и заменено Союзом работников печати, в который могли вступить все работники прессы.

Ключевые слова

Наборщик, газета «Муштерек», Общество османских типографов, Союз работников печати, Газета «Хабер», печатная пресса

* Поступила в редакцию: 4 апреля 2015 г. – Принята в номер: 4 августа 2015 г.
Выможетесослатьсянаданнуюстатью следующимобразом:

В тексте: (Gazel 2018: страница)

Литература:Gazel, Ahmet Ali.(2018). Osmanlı Mürettipler Cemiyeti. *bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı 85: 83-112.

** Проф., д-р, университет Афьон Коджатеппе, педагогический факультет, кафедра преподавания турецкого языка и общественных наук, Афьонкарахисар / Турция
agazel@aku.edu.tr